

REFERENCES

1. Aristova, I.M. (2004). The problem of the embodiment of the ecstatic state in music (on the example of the works of K. Debussy, A. Scriabin and C. Ives): Candidate's thesis. Kyiv. [in Ukrainian].
2. Kokoreva, L. (2010). Claude Debussy. Moscow: Music [in Russian].
3. Ma Xingxing (2008). Textual bases of performing interpretation in piano creativity (from stylistic content to semantic typology). Candidate's thesis. Odessa. [in Russian]
4. Parusova, E.V. (2010). Landscape images in the piano work of the late 19th - early 20th centuries. On the problem of figurativeness in art. Saratov. [in Russian].
5. Petrik, V. (2009). Instrumentalism Category in the Musical Work (By the Example of the Art of Playing the Domra): Candidate's thesis. Odessa, [in Ukrainian]
6. Smirnov, M.A. (1990). The emotional world of music. Moscow: Music [in Russian].

УДК 78.071.2 + 78.071.4

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2020-31-1-22>

Олег Павлович Бадалов

ORCID: 0000-0002-2706-1458

кандидат мистецтвознавства,

старший викладач кафедри теорії, історії і практики культури
Чернігівської філії

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
oleg.p.badalov@gmail.com

ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗИКАНТІВ ЧЕРНІГІВЩИНИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Мета публікації – дослідження мистецької діяльності музикантів Чернігівщини, що діяли у другій половині ХХ ст.: фольклориста, засновника аматорського хорового руху В. Полевика, фундаторів регіональних виконавських шкіл В. Розен (фортепіано) та А. Стриги (баян), репрезентанта камерного хорового виконавства Л. Боднарука. **Методологія** дослідження базується на джерелознавчому, історико-хронологічному, логіко-узагальнюючому методах для аналізу періодичних, епістолярних

джерел та мемуаристики, з'ясування фактів життєтворчості митців, визначення їх місця у регіональному культурному просторі. **Наукова новизна** статті полягає у формуванні комплексного погляду на культурне життя Чернігівщини другої половини ХХ ст. як феномена життєтворчості провідних музикантів регіону. **Висновки.** Результати дослідження доводять, що творчість досліджуваних митців мала вагомий вплив на розвиток регіонального культурного простору. Діяльність В. Полевика із заснування аматорських хорових колективів сприяла активізації регіонального хорового життя, що стало передумовою професіоналізації народного хорового виконавства Чернігівщини шляхом створення у 1979 р. ансамблю пісні і танцю «Полісся» обласної філармонії. Вагома фольклорно-етнографічна робота В. Полевика знайшла продовження у діяльності філармонійного ансамблю пісні і танцю «Сіверські клейноди», створеного у 2002 р. Музично-педагогічна діяльність В. Розен та А. Стриги протягом другої половини ХХ ст. охоплювала всю Чернігівщину, сприяла підвищенню рівня загальної музичної культури слухачів, стимулювала професійне орієнтування юнацтва, дозволяла студентам-виконавцям набувати виконавського досвіду, слугувала поширенню академічної музичної культури. Результативна участь у конкурсах, продовження навчання у консерваторіях засвідчує високу фахову підготовку учнів В. Розен та А. Стриги. Творча діяльність Л. Боднарука сприяла відродженню й поширенню на Чернігівщині традицій камерного хорового виконавства, появі у 1990-х рр. нових музичних феноменів регіонального (дитячі хорові фестивалі) та загальнонаціонального значення (камерний хор ім. Д. Бортянського), що сприяло інтеграції культурного простору Чернігівщини у національний та європейський культурний контекст.

Ключові слова: Чернігівщина, регіональний культурний простір, фортепіанне виконавство, баянна школа, камерний хор ім. Д. Бортянського.

Badalov Oleh Pavlovych, Ph.D. in Art Criticism, Senior Lecturer at the Department of Theory, History and Practice of Culture of the Chernihiv Branch of the National Academy of Culture and Arts Management

Activity by the musicians of Chernihiv region as the factor of the development of regional cultural space of the second half of the 20th century

*The purpose of the publication is to study the artistic activity of musicians of Chernihiv region, who acted in the second half of the 20th century: folklorist, founder of the amateur choral movement V. Polevyk, founders of regional performing schools V. Rosen (piano) and A. Strygha (accordion), L. Bodnaruk – artist, who represented chamber choral culture. **The research methodology** based on source, historical-chronological, logical-generalizing methods for analysis of periodicals, epistolary sources and memoirs, elucidation of facts the artists' life, determination his place in the regional cultural space. **The scientific novelty** of the article is the formation of a comprehensive view of the cultural life of Chernihiv region in the second half of the 20th century as the phenomenon of creativity of the leading musicians of the region. **Conclusions.** The results of the research prove that the creative activity by*

V. Polevik, V. Rosen, A. Strigha, L. Bodnaruk had a significant impact on the development of the regional cultural space. V. Polevyk's activity on founding amateur choirs contributed to the intensification of regional choral life, which became a prerequisite for the professionalization of folk choral performance of Chernihiv region by creating in 1979 the Song and Dance Ensemble "Polissya" of the philharmonic. V. Polevyk's important folklore and ethnographic work was continued in the activity of the Song and Dance Ensemble "Siversky Kleynody", created in 2002. Musical and pedagogical activity by V. Rosen and A. Strigha during the second half of the 20th century covered the entire Chernihiv region, helped to raise the level of general musical culture of students, stimulated the professional orientation of youth, allowed performing students to gain performing experience, served to spread academic musical culture. Effective participation in competitions, continuing studies at conservatories testifies to the high professional training of V. Rosen's and A. Strigha's students. L. Bodnaruk's creative activity contributed to the revival and spread of national traditions of chamber choral performance in Chernihiv region, the emergence in the 1990s of new musical phenomena of regional (children's choral festivals) and national significance (D. Bortnyansky Chamber Choir), which contributed to the integration of the cultural space of Chernihiv region into the national and European cultural context.

Key words: Chernihiv region, regional cultural space, piano performance, accordion school, D. Bortnyansky Chamber Choir.

Бадалов Олег Павлович, кандидат искусствоведения, старший преподаватель кафедры теории, истории и практики культуры Черниговского филиала Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Деятельность музыкантов Черниговщины как фактор развития регионального культурного пространства второй половины XX века

Цель публикации – исследование творческой деятельности ведущих музыкантов Черниговщины, которые действовали во второй половине XX в.: фольклориста, основателя аматорского хорового движения В. Полевика, основоположниц региональных исполнительских школ В. Розен (фортепиано) и А. Стриги (баян), репрезентанта камерного хорового исполнительства Л. Боднарука. **Методология** исследования базируется на источниковедческом, историко-хронологическом, логико-обобщающем методах для анализа периодических, эпистолярных источников и мемуаристики, выяснения фактов жизнетворчества музыкантов, определения их места в развитии регионального культурного пространства. **Научная новизна** статьи заключается в формировании комплексного взгляда на культурную жизнь Черниговщины второй половины XX в. как феномена жизнетворчества ведущих музыкантов региона. **Выводы.** Результаты исследования доказывают, что творческая деятельность исследуемых музыкантов имела значительное влияние на развитие регионального культурного пространства. Деятельность В. Полевика по основанию любительских хоров способствовала активизации региональной хоровой жизни, стала предпосылкой профессио-

налізу народного хорового исполнительства Черниговщини путем создания в 1979 г. ансамбля песни и танца «Полесье» областной филармонии. Значительная фольклорно-этнографическая работа В. Полевика нашла продолжение в деятельности филармонического ансамбля песни и танца «Северские клейноды», созданного в 2002 г. Музыкально-педагогическая деятельность В. Розен и А. Стриги охватывала всю Черниговскую область, способствовала повышению уровня общей музыкальной культуры слушателей, стимулировала профессиональное ориентирование юношества, позволяла студентам-исполнителям приобретать исполнительский опыт, способствовала распространению академической музыкальной культуры. Результативное участие в конкурсах, продолжение обучения в консерваториях свидетельствует о высокой профессиональной подготовке учеников В. Розен и А. Стриги. Творческая деятельность Л. Боднарука способствовала возрождению и развитию на Черниговщине традиций камерного хорового исполнительства. Инициированное хормейстером основание в 1990-х гг. новых музыкальных феноменов регионального (детские хоровые фестивали)

и национального значения (камерный хор им. Д. Бортнянского) обусловило интеграцию музыкального пространства Черниговщины в национальный и европейский культурный контекст.

Ключевые слова: Черниговщина, региональное культурное пространство, фортепианное исполнительство, баянная школа, камерный хор им. Д. Бортнянского.

Актуальність теми дослідження. Сучасне музикознавство і культурологія активно звертаються до вивчення життєтворчості митця у контексті розвитку культурного простору. Так, Л. Крупеніна досліджує вплив митця та його «художньої та суспільної діяльності на культурний простір міста» [14, с. 60]. О. Коменда веде мову про «високий культуротворчий потенціал універсальної особистості та значущість типу універсала – громадського діяча в українській музичній культурі» [13, с. 8]. Л. Барсова обґрунтовує необхідність «введення до наукового обігу нових імен та подійного порядку явищ духовного життя» [2, с. 3]. З огляду на вищенаведене, набуває актуальності вивчення діяльності митців, зокрема музикантів, Чернігівщини, що здійснили вагомий внесок у розвиток культурного простору регіону другої половини ХХ ст. Саме цей період залишається малодослідженим – розвідки мистецтвознавців (О. Васюта, О. Кавунник, Л. Дорохіна, О. Гранат та ін.) з питань культурного життя Сіверщини присвячені загалом XVIII – першій третині ХХ ст.

Мета дослідження – вивчення діяльності музикантів Чернігівщини, що діяли у другій половині ХХ ст.: фольклориста,

засновника аматорського хорового руху В. Полевика, фундаторів регіональних виконавських шкіл В. Розен (фортепіано) та А. Стриги (баян), репрезентанта камерного хорового виконавства Л. Боднарука.

Наукова новизна публікації полягає у формуванні комплексного погляду на культурне життя Чернігівщини другої половини ХХ ст. як феномена життєтворчості провідних музикантів регіону.

Виклад основного матеріалу. З ім'ям заслуженого працівника культури України Василя Івановича Полевика (1925–1999) «пов'язані найвищі злети <...> десятків самодіяльних ансамблів та хорів Чернігівщини протягом другої половини ХХ ст.» [15, с. 3]. Здобувши освіту у Гомельському музичному училищі та Музично-педагогічному інституті ім. Гнесіних, з 1955 р. В. Полевик розпочав діяльність зі збору і вивчення регіонального пісенного фольклору та створення самодіяльних народних хорів у селах області, якими опікувався до кінця життя у практичній, а згодом методичній площинах. У 1956 р. митець уперше на Чернігівщині організував фольклорний фестиваль, що «зібрав народні хори Чернігівської та Гомельської областей» [1, с. 163].

В. Полевик проявив значні організаційні якості – підготував відкриття й став першим директором (1961–1971) Чернігівського музичного училища ім. Л. Ревуцького. За час перебування на посаді директора обласної філармонії (1971–1985) В. Полевик доклав значних зусиль до подальшого розвитку народного хорового виконавства Чернігівщини шляхом його професіоналізації [4, с. 3]. У 1979 р. при філармонії було засновано ансамбль пісні і танцю «Полісся», а у 1984 р. – Чернігівський народний хор.

Результатом діяльності В. Полевика як керівника відділу фольклору обласного центру народної творчості (1985–1999) стало впорядкування ним у 23 збірки регіональних народних пісень, зібраних за час роботи у селах Чернігівщини. Вагома фольклорно-етнографічна робота В. Полевика знайшла продовження у діяльності заснованого у 2002 р. філармонійного ансамблю пісні і танцю «Сіверські клейноди», який збирає, опрацьовує та виконує регіональні народні пісні.

Вагому роль у розвитку культурного простору Чернігівщини відіграла педагогічна та виконавська діяльність лауреата міжнародного конкурсу, доцента Ведди Абрамівни Розен (1934–2017). Закінчивши Музично-педагогічний інститут

ім. Гнесіних як піаністка (клас А. Татуляна), у 1959 р. вона почала викладати на кафедрі музики і співів Ніжинського педінституту ім. М. Гоголя. Для діяльності В. Розен було характерним активне концертнування. У 1960–1980 рр. вона представила публіці понад 30 сольних програм. Заслужений артист України І. Драго, характеризуючи гру В. Розен, відзначав, що «в ній гармонійно сполучалися глибоке відчуття і розуміння музики з професійною технічною майстерністю. Кожен концерт був святом для музичної спільноти міста і незмінно відбувався за переповненого залу» [8, 1 арк.]. У 1982 р. В. Розен стала лауреатом Міжнародного радіоконкурсу «Шопен вічно живий» (Варшава). Важливе місце у творчості В. Розен займало ансамблеве музикування: понад 40 років діяв дует, утворений нею і співачкою Н. Даньшиною. За цей час мисткині дали більше півтисячі концертів на Чернігівщині та за її межами. Їхня виконавська діяльність, на думку кандидата мистецтвознавства О. Кавунник, стала «своєрідним оберегом нашої духовності» [11, с. 125]. Вагомими досягненнями характеризувалася педагогічна робота В. Розен, що засвідчують перемоги її студентів у національних та міжнародних конкурсах [9, с. 4]. За час діяльності В. Розен у Ніжинській вищій школі з її класу вийшло понад 300 спеціалістів, що працюють у загальноосвітніх та мистецьких школах Чернігівщини, США, Словаччини, Чехії, Канади, Німеччини та ін. [10, с. 5].

Значний внесок у розвиток культурного простору Чернігівщини зробила заслужений працівник культури України Ангеліна Олександрівна Стрига (1941). Здобувши освіту у корифеїв баянного мистецтва І. Журомського (Київське музичне училище ім. Р. Глієра) та М. Геліса (Київська консерваторія ім. П. Чайковського), А. Стрига очолила народний відділ Чернігівського музичного училища. Здійснюючи викладацьку роботу, вона у 1965–1979 рр. активно концертувала у регіоні та за його межами як солістка, залучаючи до виступів кращих учнів свого класу [12, с. 4]. У 1980–1990 рр. А. Стрига виступала у складі тріо баяністів, яке утворила разом зі своїми колишніми студентами В. Фалалеевим та заслуженим працівником культури України М. Олексієнком [7, с. 8]. Очолюючи обласне методичне об'єднання викладачів народних інструментів, А. Стрига провела значну роботу з розробки методичного забезпечення навчально-виховного процесу у музичних школах регіону. Створення А. Стригою методичних посібників,

перекладень, упорядкування репертуарних збірок, організації майстер-класів з видатними діячами баянної культури (В. Семенов, Ф. Ліпс, О. Тимошенко, М. Севрюков, В. Бесфамільний, Ю. Шишкін та ін.) тощо сприяло підвищенню якості викладацької роботи у народних відділах музичних шкіл області. Це позначилося на зростанні загального рівня дитячо-юнацького виконавства на народних інструментах, зумовило якісні зміни у підготовці абітурієнтів музичного училища та збільшення кількості представників народного інструментального виконавства Чернігівщини, що стали лауреатами конкурсів різного рівня, продовжили навчання у вищих навчальних закладах. Зокрема, кількість випускників класу А. Стриги перевершує 200 спеціалістів; майже 150 з них здобули вищу освіту; 12 випускників були відзначені почесними званнями України та інших держав; понад 100 студентів за час навчання у її класі стали лауреатами національних та міжнародних конкурсів [16].

З 1979 р. значний вплив на розвиток культурного простору Чернігівщини здійснював заслужений діяч мистецтв України Любомир Мирославович Боднарук (1938–2009). Випускник Львівської консерваторії, він спрямовував свою діяльність на розвиток академічного хорового виконавства. До середини 1990-х рр. центром тяжіння мистецької діяльності Л. Боднарука був студентський хор Чернігівського музичного училища, у роботі з яким він наслідував традиції А.П. Серебрі, що сприйняв під час навчання у її хоровому класі Чернівецького музичного училища. Саме Алісу Петрівну Л. Боднарук називав серед тих своїх учителів, які мали вагомий вплив на формування мистецько-педагогічних засад його особистості; митець стверджував, що «керівник творчого колективу може більше дати студентові для музичного зростання, ніж викладач з фаху» [3, арк. 4]. Свої переконання Л. Боднарук реалізовував на практиці, надавши діяльності навчального хору концертного спрямування: колектив багато гастролював, брав участь в урочистостях різного рівня. У першій половині 1990-х рр. хор тричі ставав лауреатом національних хорових конкурсів [5, с. 2].

Як голова обласного методичного об'єднання викладачів хорового співу Л. Боднарук сформував сприятливе середовище для розвитку дитячого хорового виконавства. Він став засновником обласних хорових фестивалів «Сонечко» (на батьківщині Л. Ревуцького) та «Свято хору», що збирали всі

дитячі хорові колективи Чернігівщини. У 1996 р. Л. Боднарук ініціював заснування камерного хору ім. Д. Бортнянського, що у перші роки діяв при обласному управлінні культури, а з 2000 р. – у складі колективів новоутвореного Чернігівського філармонійного центру. Камерний хор ім. Д. Бортнянського, що є єдиним представником професійного академічного хорового виконавства Чернігівщини у національному та європейському культурному просторі, здобув низку перемог у міжнародних конкурсах, здійснив кілька концертних турне містами України, Німеччини, Польщі [6, с. 12].

Висновки. Результати проведеного дослідження дають змогу стверджувати, що творча діяльність В. Полевика, В. Розен, А. Стриги, Л. Боднарука мала вагомий вплив на розвиток регіонального культурного простору. Так, починаючи з 1955 р. культурно-організаційна діяльність В. Полевика сприяла появі та функціонуванню у регіоні значної кількості аматорських хорів, що активізувало хорове життя і зумовило професіоналізацію народного хорового виконавства Чернігівщини шляхом створення філармонійних хорових колективів. Робота В. Полевика з опрацювання народнопісенного фольклору Чернігівщини знайшла продовження у фольклорно-етнографічній діяльності філармонійного ансамблю «Сіверські клейноди». Музично-педагогічна діяльність засновниць регіональних виконавських шкіл В. Розен та А. Стриги протягом другої половини ХХ ст. слугувала поширенню академічного мистецтва та підвищенню рівня загальної музичної культури слухачів, стимулювала професійне орієнтування юнацтва тощо. Результативна участь у конкурсах, продовження навчання у консерваторіях засвідчує високу фахову підготовку учнів В. Розен та А. Стриги. Творча діяльність Л. Боднарука сприяла відродженню й поширенню традицій академічного хорового виконавства Чернігівщини, появі нових феноменів культурного простору не лише регіонального (дитячі хорові фестивалі), але й загальнонаціонального (камерний хор ім. Д. Бортнянського) значення. Мистецькі здобутки Л. Боднарука зумовили інтеграцію культурного простору Чернігівщини до національного та європейського культурного контексту, засвідчили високий рівень регіональної музичної культури кінця ХХ ст., що уможливило її подальший розвиток. **Перспективи подальших досліджень** вбачаємо у вивченні діяльності організаторів мистецької освіти досліджуваного періоду.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бадалов О. Ансамбль пісні і танцю «Сіверські клейноди» як новатор народного хорового виконавства Чернігівщини. *Культура і сучасність*. Київ : Міленіум, 2013. № 2. С. 162–166.
2. Барсова Л. Роль творческой личности в формировании художественной жизни эпохи (на примере жизни и творчества Н.А. Римского-Корсакова и его ближайшего окружения) : автореф. дис. на соискание уч. степени д-ра культурологии : спец. 24.00.01. Санкт-Петербург, 2007. 43 с.
3. Боднарук Л. Спогади. 2003. Архів О. Бадалова. 15 арк.
4. Боднарук Л. З чистого джерела. *Деснянська правда*. 1982. 19 листопада.
5. Вечоренко П. Зі званням лауреата. *Деснянська правда*. 1995. 15 червня.
6. Гайдей І. Капела імені Бортнянського. *Музика*. 1999. № 3.
7. Галковська Н. Грай, мій баян. *Комсомольський гарт*. 1988. 20 травня.
8. Драго І. Характеристика творчої та науково-педагогічної діяльності В.А. Розен. 1990. Архів О. Бадалова. 1 арк.
9. Кавунник О. Успіх ніжинських студентів. *Деснянська правда*. 1988. 31 січня.
10. Кавунник О. Є в нас гордість, і є краса. *Вісті*. 1999. 2 липня.
11. Кавунник О. Музиканти Ніжина: музично-краєзнавчий довідник. Ніжин : МІЛАНІК, 2008. 188 с.
12. Коваль П. Гість з музичного училища. *Під прапором Леніна*. 1966. 23 березня.
13. Коменда О.І. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі : автореф. дис. на здобуття вч. ступеня д-ра мистецтв. : спец. 17.00.03. Київ : НМАУ ім. П. Чайковського, 2020. 35 с.
14. Крупеніна Л. Особистість митця як чинник розвитку культурного простору міста. *Аркадія* : мистецтвознавчий і культурологічний журнал. Херсон: Грінв Д.С., 2014. № 4 (41). С. 60–63.
15. Подвижник у збиранні, збереженні і пропаганді пісенної спадщини Чернігівщини Василь Полевик: збірка матеріалів. Займище : Центральна бібліотечна система, 2010. 20 с.
16. Сто років. Чернігівське музичне училище ім. Л.М. Ревуцького. / Ред.-упор. В. Суховерський. Чернігів : Стар, 2004. 172 с.

REFERENCES

1. Badalov, O. (2013). Song and dance ensemble “Seversky jewels” as an innovator of folk choral performance of Chernihiv region. *Culture and modernity*, No 2, pp. 162–166 [in Ukrainian].
2. Barsova, L. (2007). The role of the creative personality in the formation of the artistic life of the era (on the example of the life and work of N.A. Rimsky-Korsakov and his immediate entourage). (PhD Thesis), St. Petersburg: St. Petersburg State University [in Russian].

3. Bodnaruk, L. (2003). *Spogady* [Memories] (unpublished). Archive of O. Badalov. 15 sheets [in Ukrainian].
4. Bodnaruk, L. (1982). From a pure source. *Desna Truth*, November, 19, p. 3 [in Ukrainian].
5. Vechorenko, P. (1995). With the title of laureate. *Desna Truth*, June, 15, p. 2 [in Ukrainian].
6. Haidei, I. (1999). Bortnyansky Chapel. *Music*, No 3, p. 12 [in Ukrainian].
7. Halkovska, N. (1988). Play, my accordion. *Komsomol hardening*, May, 20, p. 8 [in Ukrainian].
8. Draho, I. (1990). Characteristics of creative and scientific-pedagogical activity V.A. Rosen (unpublished). Archive of O. Badalov. 1 sheet [in Ukrainian].
9. Kavunnyk, O. (1988). The success of Nizhyn students. *Desna Truth*, January, 31, p. 4 [in Ukrainian].
10. Kavunnyk, O. (1999). We have a pride, we have a beauty. *News*, July, 2, p. 5 [in Ukrainian].
11. Kavunnyk, O. (2008). Musicians of Nizhyn: music and local lore guide. Nizhyn: MILANIK [in Ukrainian].
12. Koval, P. (1966). Guest from the music college. *Under the banner of Lenin*, March, 23, p. 4 [in Ukrainian].
13. Komenda, O. I. (2020). Universal creative personality in Ukrainian musical culture. (Dr. Thesis). Kyiv: NMAU named after P. Tchaikovsky [in Ukrainian].
14. Krupenina, L. (2014). The artist's personality as a factor in the development of the cultural space of the city. *Arcadia: art and cultural journal*, No. 4 (41), pp. 60–63 [in Ukrainian].
15. Central library system (2010). Vasyl Polevyk, an ascetic in collecting, preserving and promoting the song heritage of Chernihiv region: collection of materials. Zaymishte: Central library system [in Ukrainian].
16. Suxovers'kyj, V. (ed.) (2004). One hundred years. Chernihiv Music College named after L.M. Revutsky. Chernihiv: Star [in Ukrainian].